Број 171. У Новом Саду, у среду 8. (21.) августа 1912 Година XLVII

»Застава« излази сваки дан два пута, а недељом и понедељником једаред.

Цена је за Угарску кад се јутарњи и вечерњи лист заједно шаљу на један месец 2 К 70 пот. на четврт године 8 круна. Кад се јутарњи и вечерњи лист засебно шаље: месечно 3 К 25 п. за четврт године 9 К 75 пот. — За Аустрију и све остале земље на четврт године 10 круна.

Ванредним бројевима од петка цена је: На пола године 2 кр., на целу годину 4 кр. За стране земље годишње 6 круна 5 потура.

Поједини јутарњи бројеви стају 10 пот.

Телефон бр. 131.

ЗАСТАВА

ЛИСТ СРПСКЕ НАРОДНЕ РАДИКАЛНЕ СТРАНКЕ.

(Јутарњи лист.))

ИЗДАЊЕ „РАДА" ДЕОНИЧАРСКОГ ДРУШТВА У РУМИ.

За огласе плаћа се по 12 потура од сваке врсте оваких ситних слова.

Уредништво »Заставе« је у кући г. Јована Т. Чавића — Администрација »Заставе« налази се у кући, где је Милетићева штампарија у Лауша Копута (главној) улици број 2.

Дописи шаљу се уредништву, а претплата и огласи администрација »Заставе«.

Рукописе не враћамо.

Поједини јутарњи бројеви стају 10 пот.

Чек-конто 12008.

Смоков лист.

За насилни удар, који је извршен у нашој автономији наредбом од 11. јула т. г., којом се стављају изван снаге наше уредбе у автономији, примио је одговорност на себе министар председник Лукач својим премапотписом, али одговорност за ту наредбу пада и на целу угарску владу. Та солидарна одговорност проистиче из саме наредбе, која наглашава, да је потекла на предлог министра председника, па тек *приволом министарског савета* поднесен је овај предлог краљу на потврду.

Према томе је наредба од 11. јула акт државне владе. Влада је овај акт мотивирала у самом тексту наредбе, а мотивирала га је још подробније и неслужбено у полузваничном листу „Пестер Лојду". Вреди да уђемо мало у ту мотивацију.

У тексту наредбе каже влада: 1.) „да су неке автономне наше уредбе дале повода кривим и штетним тумачењима, те тиме крњењу владарских права". 2.) „да автономним уредбама није ваљано осигурано то, да се према начелима закона, нарочито законског чланка IX. г. 1868. коначно одреди право автономије, што је у законима земље уз потпуно придржање владарскога права надзора зајемчено православној вероисповести".

Први део мотивације је генералисан тако, да из њега не можемо сазнати, које су то автономне уредбе, и у њима одредбе, и које су то одлуке било автономне легислативе, било ексекутиве, које су давале повода кривим и штетним тумачењима, па и окрњивању владарских права. Из тога не можемо да сазнамо ни то, која су то владарска права, што су била крњена. За то се не можемо ни упуштати у конкретно критиковање првог дела образложења ове наредбе, него се морамо ограничити на опће стајалиште.

У правној и уставној држави мора бити свако, па и владарско право законом установљено и оснажено. У уставној и правној држави не може бити и не сме да буде права *ванзаконских*, у законима непредвиђених, а свако законско право морра имати своју тачно одређену садржину и домашај И сва владарска права у нашој цркви и автономији, и у њиховој легислативи и у њиховој управи, такође су законом установљена и ограничена. И само о тим правима може бити говора, кад се поставља тврдња, да су „криво и штетно тумачена, па и крњена." Но тих кривих тумачења и окрњивања владарских права — то насигурно можемо тврдити — није учинио ни један орган ни наше народно-црквене автономије, ни цркве. Него шта више, ми знамо на против, да су баш неке угарске владе и министри својим кривим и штетним тумачењем владарских права, те применом тог погрешног свог тумачења крњили много пута права српске народно-црквене автономије и цркве од г. 1868., па све до 11. јула о. г.

Дакле, ако је било кривих и штетних тумачења владарских права, било их је код државних, а не код автономних власти и то у толикој мери, да је често тим тумачењима и њиховим извађењем од наше автономије начињена карикатура закона Сетим се именовања Анђелићева за патријарха, сетимо се продаје беочинске каје, одузимања текелијиног фонда итд. итд.

Други део владине мотивације у одлуци од 11. јула ове год. гласи: „да досадањим нашим автономним уредбама *није ваљано осигурано то*, да се *према начелима закона, нарочито законског чланка IX. од г. 1868. коначно уреди право автономије*". Ово је до душее непобитна истина, али да се разумемо!

Начела о праву автономије утврђенна су у државноправној теорији (науци), а утврђена су и државним законима. Оставимо на страну теорију, јер имамо позитивне законе. Нећемо да се враћамо у далеку прошлост, нећемо да се позивамо ни на привилегије наше, нећемо да се бацимо у заштиту чак ни XXVII. зак. чланка од 1790.—I., нама је довољан зак. чл. XX. из год. 1848. и IX. из г. 1868 За чланак XX. речено је и г.1868. у угарском сабору, да је он *„Златна була" слободе, а особито слободе вероисповести и равноправности"*. А при донашању IX. зак. чланка речено је у истом сабору и ово: „Ми не желимо, да се ти закони (из г. 1848.) збришу, шта више, ми тежимо, да се они према времену *даље развијају*. И тако, ако ми изазиваномо исправак (IX. зак чланком) исправак у законима од 1848., то им може служити само на добро и на ширење њихових права, а то се види и из тога, што у закону од 1848. нема речи *„народна"*, *а у овом чланку је ту и та реч"*.

Каква су дакле начела могла бити унесена и каквих их може бити у XX. и IX. зак. чланку? Зар начела у тој „Златној були" слободе, а особито слободе вероисповести", могу бити против те слободе? Зар начела те слободе могу дозвољавати неке вероисповести „другога реда", а још уз то под вечитим, свесилним, неодговорним туторством државне власти? Или зар су начела и IX. зак. чланка, који би требао да прошири XX. зак. чланак, могла икада имати сврху, да стешњују, стежу, па чак и уништавају слободу, која је прокламована и зајемчена XX. зак. чланком, том угарском „Златном булом" слободе и једнакости?!

Не! То су била и остају начела узвишене слободе, самосталности и равноправности и реципроцитета свију признатих вероисповести у Угарској држави, начела, којима се тада Угарска поносила. Та су начела узакоњена 2. §. XX. зак. чланка за све признате вероисповести, *а за нас православне Србе специјално* и 8. §. истога закона од 1848, те 3. §. IX. зак. чл. г. 1868. и законом краљевина Хрватске и Славоније од 14. маја 1887.

Ко не зна да чита законе, ко не зна постанак и историју закона, њихов дух и смер, ко не уме у законима да уочи *начела*, или ко хоће да их прикрије и изврће према „курзу политике", том је узана правом путу. Ово је једини пут, који води нашем спасењу и избављењу.

ПОДЛИСТАК.

ЗА ЧАСТ И ХЛЕБ. (34)

— РОМАН ИЗ ДОБА ТИЦАНОВЕ БУНЕ. —

У митрополита, поглавара српске цркве, плану срце старога Херцеговца у тренутку када се захори пуцањ. Да је имао оружја можда би и заборавио да је црквено лице, коме је сва снага у крсту и молитви. Овако само јекну, ухвати се левом руком за руб од богатога наслона својих кола, упола се издиже и полулево окрете према селу па цикну:

— Проклети од сада за —

Може се мислити и лако погодити, шта је митрополит хтео рећи даље.

Али се он за времена трже и реч измени:

— За живота мога на земљи!

Десну руку при том издиже, и место уобичајеног знака благосиљања митрополит изви у тајанствени знак шаку, а по том се, сав поражен, врати у ранији положај.

Тако је на Врдник и на логор побуњеног народа бачено проклетство од стране митрополита Стратимировића.

Стража је све лепо и видела и чула, али се, и сама изненађена овим што бива, ни с места макла није.

У самоме манастиру, разуме се, нису ни појма могли имати о томе, шта се догађало мало пре доле у селу, и сада овде на домак манастирских капија. Зато на појаву митрополитових кола грунуше поздравна звона, а братство у свечаном ходу изиђе да прописно поздрави архипастира.

Стратимировић болно јекну:

— Ах!

Даде знак руком да звона престану, не поздрави се ни с ким, брзим корацима оде у своју, добро познату му собу, затвори је за собом, па паде пред икону Свете Богомајке, где је горело велико блиставо кандило, поче шапутати молитву, али се загуши сузама, и силни митрополит Стратимировић стаде плакати као дете, које је дошло у опреку са својим родитељима, које више свега воли и љуби...

Митрополит Стефан Стратимировић беjаше добар Србин и необичан човек!

У манастир се Раваницу унесе нека туга, слична оној, која се осећа, када се на глас о смрти милог и драгог сродника преживи први удар судбине, па се душа стане топити у сузама, које су и топлеј и лековите.

33.

— Браћо! — рече Тицан својој војсци, када се митрополитова кола, залазећи у лево, изгубише њихову погледу. — Сада сте сами својим очима видели и својим ушима чули, како наша ствар стоји код господе и код нашега господина митрополита нарочито. Са стране, одакле се надамо да ће нас сунце огрејати — лед нас бије! Ако је до сада неко од вас и сумњао, сада може бити уверен, да смо на тешком, али и

— Браћо! — одазваше се остале старешине.

— Тако је! Живео! — одазва се војска.

— Сад, браћо — продужи Тицан — ко год од вас мисли ипак да је погрешио — нека се уклони. Кажем зато, што ћу све оне, који остану уза ме обавезати страшном заклетвом, да иду за мном у смрт и у живот!

Није се могло опазити, да се ма ко колеба. Место тога, војска викну сложно као из једнога грла:

— Сви смо с тобом!

— Онда, браћо, слушајте! — поче Тицан свечаним гласом.

У који се мах маши левом руком да са главе скине свој велики фес, у тај се мах зачуше из далека звона манастирска: то је митрополит Стратимировић улазио у порту манастирску.

И при брујању звона Тицан гологлав с уздигнутом десницом изговараше звучним гласом заклетву:

— Заклињем вас, браћо, јединим Богом и светом животворном Тројицом и свим што вам је мило и драго, да ме верно слушате и да ми стопу у стопу следујете, јер нам прилази одлучан час!

— Кунемо се! — одазва се војска сложно и с уздигнутим десницама, у којима су три прста састављена за крштење.

— И да за мном идете и у ватру и у воду!

луд говорити о начелима закона. Ко нема смисла за закон и право, него који уважава само силу и власт, томе је узалуд говорити о правима слободне вероисповести и правном одношају њезине цркве према држави и о засебним њезиним правним сферама.

Залуду би било о томе говорити и данашњој угарској влади. Она је чедо свога доба, а данашње доба у Бечу и Пешти не зна за начела законâ, а најмање за начела законом зајамчене слободе и самосталности, равноправности и реципроцитета. Али је свакако нужно и савремено, да и садање и будуће угарске државнике подсетимо на расправу угарског сабора г. 1868. кад се говорило о IX. зак. чланку. Нарочито је од потребе, да их упозоримо на речи *Јосифа Етвеша,* тадањег министра просвете, чије је управо велико дело и тај IX. зак. чланак. „XX. зак. чланак од 1848. поставио је за начело потпуну једнакост свију у земљи примљених вероисповести и узајамност, која је међу њима. У 8. § осигурао је *грчкоисточним грађанима* у домовини право, што се тиче самоуправног уређења њихових црквених и школских послова“... Даље вели: „Задатак је владе, а биће и славног сабора при стварању овога закона, да се *обезбеди потпуна самоуправа у црквеним и школским пословима свакој посепце* од двеју одељених митрополија, пошто је закон од 1848. обезбедио овакову само једној источној цркви (а то је била српска!), да се тако ово, што је била намера законодавству г. 1848., јасно изрази и то у толико пре, *што готово ништа не знам, што би лежало више у интересу државе него што је то, да се свакој* вероисповести обезбеди *потпуна самоуправа*, прво с тога, што то иште у уставној земљи и сама природа ствари, да се *на основу слободе* уреде како други одношаји, тако и они што се врло близу тичу савести сваког грађанина, а то су верски одношаји. Друго с тога, што је закон од 1848. поставио себи за главно начело потпуну једнакост и узајамност сваке вероисповести; узајамност и једнакост се пак не да никако другојачије практички оживотворити, него само *потпуном слободом вере* за сваку вероисповест. Треће с тога, што ће држава, у колико је и самој њојзи нужно да имаде гаранције, како да се под видом црквене автономије *држава у свом праву не скучи*, што ће држава ову гаранцију наћи најпре у своме *праву највишега надзора*, па онда, по моме уверењу, особито у томе што ће у кругу сваке поједине автономне цркве *сваки поједини грађанин имати уплива*, а тиме ће се и сви бринути о томе, како да се *уставна права државе не крње* претераним ширењем интереса појединe од ових цркава“.

Да би се сазнало, како је схваћао *начела* IX. зак. чланка и Светозар Милетић, ево и његових изјава:

„Ја бих највољио, да је влада предложила опћи вероисповедни закон, у коме би се свима вероисповестима, што су у држави признате, осигурао *равноправни положај и према држави* и међу собом, и потпуна автономија... Каже се, да у смислу правила, што ће их Његово Величанство потврдити, да православни вероисповедници могу отправљати своја дела, то претпоставља, да важност свију правила, што их буде конгрес доносио, зависе од одобрења Његовог Величанства, што ће толико рећи, да је круна позитивни фактор нашег црквеног законодавства, а то се не може допустити. Права круне не протежу се даље од граница, што их повлачи право највишег надзора. „Јесу ли у тим границама унутрашња каква правила по цркву и по друге са њом скопчане ствари добра, целисходна или не, то се не тиче ни круне ни владе. По томе се дакле не може говорити о одобрењу правила или закључака конгреса, него *о одобрењу конгреског устројства*, по коме устројству јамачно многе ствари неће требати одобрења круне и владе, но само да им се достави до знања, или ће се и без тога моћи извршити по штатуту, који буде већ одобрен“.

Тиса Калман, који је као потоњи министар сасвим друкчије радио, него што је у сабору 1868. говорио, одговорио је Милетићу овако: „Не стоји ни то, *да ће се закључци конгрески морати одобравати, јер је одобрење придржано само за устројство, а искључено је што се тиче других закључака*“.

Ето, то су начела, унесена из XX. чл. год. 1848. у IX. зак. чланак од 1868. По тим начелима и на темељу тих начела признала су нама Србима оба та закона *неоспорно право*, да изградимо и уредимо своју автономију. По тим начелима ми смо почели и увек хтели да је изградимо. А што је нисмо изградили није наша кривица, *него је кривица баш државних власти, јер је она била та, што је изневерила ова начела.* Ексекутива закона стављала се над закон и тумачила га је не по новом начелу, него како јој је кад требало. Угарски министри после барона Етвеша систематски су изигравали та начела силом своје моћи и стварали су читаву нову систему „својих стечених права“ према нашој автономији. И та „стечена права“ чинила су илузорним наша автономна права, стечена и зајемчена позитивним законима, док нису та наша права силом ексекутиве бачена ево сасвим у бунар.

И сад треба да смо ми још томе криви! Јесмо ли ми криви, што до сад нисмо уредили нашу автономију према тим начелима, или су криве оне безбројне октројке по поднесеним уредбама, које октројке већ ни саме нису знале, где је крај границама највишег надзорног права државног? Свака така октројка била је клин заривен у начела и XX. и IX. закон. чланка и у права наше автономије. Па и оно, што је остало привремено и недограђено, остало је за то, што је страх од тих октројака везао руке много пута нашем сабору као јединoм законодавном телу, те се није ни хтео, није ни смео да упусти у законодавни рад без гаранција од октројака.

Да, ово сваљивање кривице на нас јесте само један смоков лист, који треба да прикрије неуставну голотињу насилне данашње владе. Ми смо оно јагње, које мути курјаку воду!

Нека државна власт, држећи се закона и начела у њима изнесених, даде прилике нашем законодавном телу, да правилно ради, нека гарантира да неће бити октројака, нека се не уплеће где јој није места и где нема права да се уплеће, па ће се уверити, да ће наша автономија за најкраће време бити дограђена. Баш у оквиру ових у XX. и IX. чланку истакнутих начела. А дотле нека не брани своја неуставна и незаконита насиља још нашом кривицом.

—вић.

Из Загребачке суднице.

Главна расправа против Луке Јукића и другова.

— Последњи дан главне расправе. —

(Свршетак).

Бранилац: Оптуженици су кажњавани код преслушања таковим казнама, каковим се не сме казнити у културној Европи, чак им се забрањивало јело, што су га од својих кућа добивали. Зар се сме догађати у правној држави, да истражнику прети судац истражитељ изјавом: „ако нећеш овај записник потписати, ја ћу у њега метнути такове две речи, на темељу којих ћеш бити вешан“.

Председник захтева, да бранитељ констатује, да је то црпео из исказа самих оптуженика, што бранитељ поново потврђује. Доказује, да чин Јукићев нема апсолутно никакове везе са ђачким штрајком, јер Јукић није био вођа нити зачетник штрајка, него се тек на концу придружио ђачком штрајку. Ђачки штрајк је једна абнормална појава, коју су родиле абнормалне политичке и друштвене прилике у Хрватској и Славонији. Веза брошуре са Цесарцем не може овога теретити, јер је брошуру пропустила и цензура. Доказано је сведоцима, да је сам Лука Јукић звао к себи саоптужене, да их као ђаке нечему учи, јер их је држао неозбиљнима и неукима, па како се онда може тврдити у оптужници, да су они саветовали и наговарали Јукића на чин! Баш обратно ствар стоји. Саоптуженици су одобравали идеје Јукићеве док је Јукић био међу њима, а чим се удаљио из њихове средине, одмах су заборавили на њега. Јукић као луђак имао је чврсту вољу, да изведе луђачки чин, он га је сам и извео. Ту је и било сувишно свако наговарање, које се уписује у кривицу саоптуженицима

Даље бранитељ прелази на даље чињенице и врло вешто и разложно побија тврдње државног тужиоца. Доказује немогућност и саме помисли код Цвијића, да би он, који није никада имао у руци оружја, искао револвер од Јукића, да изведе атентат. А „састављање бомбе“ са Јукићем је права иронија, а не прављење бомбе за извађање атентата. На тако луду мисао могао је доћи само Јукић, који је допустио, да му одузму праву, добру бомбу, коју је једва добио Само он, луђак, могао је правити бомбу од поквареног (неупотребљивог) материјала, потрошити на покусе сав тај „материјал“ и лишити се потпуно средства, којим је хтео извести атентат. Зар је могао Цвијић озбиљно узети, да ће Јукић с таковим средствима извести атентат, а неће да изведе са Browning револвером, кога има у џепу! Бацање коцке исто тако нема никакове сврхе, јер се зна, да Јукић није дао, да га ко други лиши славе „спаситеља домовине“. Доказ је случај са Алфијевићем, који је хтео да то учини, али се Лука Јукић противио. А из чињеница, доказаних на расправи, види се, да је Цвијић дао сат само зато, да Јукић набави средстава за пут кући. Не стоје чињенице, којима оптужница терети Цвијића и зато моли, да га суд реши.

За оптуженог Цесарца сама оптужница признаје, да је Јукић хтео Цесарца бацити у максимирско језеро, а то је најбољи доказ, да се они нису налазили у заједничкој завери. А сви су оптужени потврдили, да је Цесарац онај, који је Јукића највише наговарао, да се окане својих идеја, јер атентат нема смисла. Он је највише допринео и, да су се сви остали саоптуженици одвратили

— И у ватру и у воду!

— И да нећете устукнути ни пред каквом силом, док не свршимо свету ствар невољнога народа — тако вам Бог помогао!

— Тако нам Бог помогао!

— Сад, браћо, како право, тако здраво! — заврши Тицан заклетву, па се прекрсти и стави опет фес на главу.

— Како право — тако здраво! — свечано поновише војници, крстећи се.

Звона стадоше, а нека се свечана тишина чисто разливаше по мирноме ваздуху.

По том Тицан позва виђеније главаре, те се пред војском нешто посаветоваше лагано. Панта Остојић узе два добро оружана момка, па се са њима упути навише манастиру. За тим се одвојише још два малена одреда страже, па онда Тицан објави устаницима:

— Браћо! Послао сам митрополиту поруку да седи у манастиру и да не куша ићи никуда, док му се не одобри повратак. А за сваки случај појачане ће страже посести све пролазе Тако захтева успех нашега дела. И још чујте: ја идем на кратак пут по народноме послу. Брзо ћу се вратити у вашу средину, а док ја не дођем, овде ће у моје име заповедати договорно с осталим кнежевима и старешинама Тодор Аврамовић Вогањац. А заклетва, коју мени дадосте, веже вас и за њега... Дангубити се не може. Збогом и до виђења!

— Срећан ти пут! — одазва се војска с пуно поверења према вођи своме.

34.

Кроза шуму се манастирску разлегала песма:

Шетала Јана из винограда,
Из винограда, из рукосада,
У руци носи мараму грожђа:
„Коме ћеш, Јано, то слатко грожђе?...“

Снажан мушки, па опет јединствено пријатан и умиљат, глас разношаше песму кроз тишину тек подмлађене природе, која је тешку зиму претурила и победивши је радовала се поновљеноме животу.

Песма се чула из далека па се све више приближивала колеби, у којој су премалеће и прво пролеће дочекале познате нам три сиротице. Каже се: ко пева — зла не мисли! Па је, према томе и Зора без бојазни могла сачекати незнанога певача. И ако је сирото дете већ преко главе своје за последњу половину године претурило било много немилих доживљаја, ипак је неискусна душа њезина волела свет и људе у њему, и ако их се, по кад што бојала. С тога јој ни сада не бејаше заворно погледати ко ли ће се појавити иза тако лепе песме.

Није дуго чекала.

Још само неколико тренутака, па се кроз редове грмова могаше видети и познати млади калуђер Сергије. А њега се Зора зацело није имала разлога бојати.

(Наставиће се.)

од идеје Јукићеве. Ни један од оптуженика није потврдио, да је Цесарац пребацивао Јукићу, што није извео атентат на Брашанчево, да је кукавица и да је пљунуо пред њега. То је само licentia poetica г. државног одветника. Цесарац је не само наговарао Јукића, да се свега окане, него и да иде кући. О том да нема говора о потајном умоству у чину у опће и да је погрешна квалификација јавног насиља VI. случаја, доказује бранитељ са стварног и правног гледишта О објективној ни о субјективној кривици Ђуре Цвијића и Августа Цесарца не може бити ни говора, па стога моли, да их суд реши.

Др. Душан Поповић, бранитељ Фрање Најдхардта моли, да се исцрпиви и правнички садржај предговорникових пледоајеа протегне и на његовог брањеника и обратно оно, што формално не буде везало у његовом говору за Најдхардта, нека се протегне и на остале саоптуженике. Тврди, да нема јединственог чина — као што стоји у оптужници и коначном говору држ. одв. Разни разговори и покуси саоптуженика нису дошли до облика, који би могао бити криминалан, јер је све то остао само чин, који је вештак Др. Жировчић назвао анализацијом идеја. А у таковом психолошком моменту је био сваки од нас, па и саме многе данашње ексцеленције — били су такови револтанти.

Особа ових младића налази се у тако зв. „Gährungsprocessy“, у ком неки младић мисли, да је он једини на свету, а других да нема и да је средина, стожер, око чега се креће све остало, неки се преда љубавној идеологији, неки се сав сазда за песништвом, некому је све лепо и добро, а други је највећи песимиста, њему није ништа добро. Лечнички вештаци су били сувише лучаљиви, а о психи у тим годинама су требали већи много више, него, што су рекли лечници у Ковачевом случају. Прича један врло аналоган случај ђачког „револуционарног клуба“ из ђачког доба једног његовог пријатеља, Далматинца. Тај је клуб већао, конферисао, стварао и поништио сијасет револуционарних планова против једне високе личности, која је имала посетити Дубровник. Коначни закључак тих „револуционараца“ гласио је, да се њихов чин има састојати у том, што ће сви ту високу личност „демонстративно дочекати“, на тај начин, да ће у њеној близини мирно стојати са прекрштеним рукама на леђима. Тако су и учинили. А, да се нашао међу њима један какав егзалтиран и луд човек — као што је Лука Јукић, тај се за цело не би задовољио наведеним „револуционарним“ актом Југословенска мисао би се ограничила једино на интензивнији културни рад међу овим младићима, да није међу њих дошла психопатолошка појава Јукићева Зато су само формализам и комоција криви, да се понашање саоптуженика и Јукићев чин сматра јединственим чином, јер се није дубље завирило у сам чин. Неће да набраја појединости „да се не би превидела шума од силног дрвећа“, али зато моли суд, да овом питању посвети више пажње, када буде пресуђивао Јукићев чин, јер до тога чина не би дошло да није било Јукића. Да су саоптужени озбиљно хтели извести чин, не би они сакривали бомбе и експлозивни материјал бацали у Саву, одговарали Јукића, правили бомбе покислим и неупотребљивим барутом, нити би после свега тога Најдхарт мирно и слатко код куће спавао.

Из свега се тога види такова необазривост, да се саоптужени не могу осудити у смислу §. 5. к. зак. Он је дубоко уверен, да је идеја и потицај на атентат дошао од самог Јукића, те да ни Јукић не би чина извео, да није било Ковачевог атентата против Тисе у Пешти. Ови младићи нити су зрели нити интелигентни нити су народни заступници и сва је срећа, да лечничко мнење није никакова осуда, него је то само помоћно средство (Beihilfe), које суд не мора уважити.

Револуција, коју представља државни одветник, све кад би хтела бити, свршена је оним часом, када је пала Јукићева одлука, да у петак по подне оде кући, а тим је престало суђеловање саоптужених у Јукићевим намерама.

Вештаци нису дали никакова мнења у правцу писма дра Алена о душевном стању опт. Фр. Најдхарта, а то су били дужни учинити, јер би се доказало, да је Фр. Н. подвржен сугестији и у будном стању. — Реасумирајући резултат, до кога је дошао до сада, моли, да се Фрањо Најдхарт реши.

После подне у 5 сати почео је свој пледоаје бранитељ др. Срђан Будисављевић, који каже, да dolus увек мора бити конкретизиран, иначе за њега не може нико одговарати. Стога не могу ни његови штићеници бити одговорни зато, што су знали за генералну Јукићеву атентаторску намеру, јер ју нису могли злобно незапречити. Разјашњује то примером.

Одати намеравано зло дело је дужност само у случајевима набројаним таксативно у казн. закону — као што је н. пр. у случају — §. 61. к. з његови брањеници нису морали намеру Јукића одати и ради тога, јер им је претила озбиљна опасност, ако би то учинили. Уз то долази морална осетљивост њихова ради које они сматрају издајством, када би директору један другога за какав ђачки прекршај пријавили. Сам Бадалић је отворено изјавио на расправи, да „воли ићи и на вешала, него бити денунцијант“.

Побија тврдње државног одветника у погледу појединих чињеница, те у погледу сваког свог штићеника доказује невиност.

Пошто су и сами читаоци „Заставе“ из досадашњих извештаја стекли уверење, да је и с формалистичких разлога беспримерно чудо, како су и зашто оптужени Наранџић и Галогажа . и пошто се доказало, да је то смешно и самом држ. одв што их сврстао у оптужницу, а свој коначни предлог, то је сувишно износити, како је њихов бранитељ згодно иронизирао односни захтев држ. одветника

За Доленца каже бранитељ, да је прави тип индоленције као Обломов, који о злој накани није ништа знао, а још мање ју имао.

За Шаринића каже, да не би размишљао пре о атентату, када би знао, да ће он бити 8./VI. о. г., јер ко зна нешто, не размишља о том.

Да је знао за такову револуционарну организацију, не би он питао у писму на Доленца „има ли тамо (у Загребу) људи и т. д“. Нити је дакле што знао ни могао одати. Стога нема ни код њега кривице.

Зато моли, да суд реши све његове штићенике

Након тога је рефлектирао државни одветник без икакова ефекта на говоре бранитеља,, а ови су га побили у свакој речи

Коначно је сваки од оптуженика — осим Луке Јукића, који није присутан — изјавио, да није крив и уз пар рефлексија молио, да га суд реши.

Тим је расправа довршена.

Вести из места и са стране.

Оставина Стеве Поповића Вацког.

Код суда у Шиду отворен је тестаменат покн. Стеве Поповића Вацког, који је депоновао код суда 1907. године. Читав свој иметак оставио је покојник краљевској српској академији наука и уметности у Београду. По његовој жељи оставина ће се капитализирати, док не достигне висину од пола милијона динара, а после тога ће се приход у употребљавати на унапређење инструменталне и и вокалне музике, сликарства и вајарства. Његов и иметак износи 150—200 хиљада круна. Слава и хвавала!

„Књижевно“ друштво бачких вармеђаша.

Бачки вармеђаши познати су само са разазметања, обести, банчења и сличних „врлина“. А Али има их и који се баве књижевношћу, бар су неки од њих уобразили себи да су књижевници, а а њихово друштво које се „здраво“ разуме у књижевности, држи их за такове. Ти књижевници имајају и своје друштво „Књижевно друштво бачке жукупаније“. У томе друштву мало ко ради на књижевности, али се тим више одају почасти појединим вармеђашким, тамо њиховим, првацима. Бирајују их за потпредседнике и одборнике, иако нису написали још никакву белешку, баш као по богу, , што су неки доспели у књижевно оделење Мататице Српске и ваде се књижевницима. Сада се и неки озбиљнији чланови у бачком „књижевном друштству“ дигли, да мало прорешетају те тобожње књижевнике, те хоће да укину силна подпредседничка места и одузму остале почасти оним тобожњим вармеђашким књижевницима. Али већина, којоја се здраво, здраво разуме у књижевности, — нешто више од садањег председника Матице Српске,е, — неће ни да чује о томе. Услед тога је главни тајник друштвени др. Шандор Патај поднеоео оставку, а као разлог навео је: да неће да ј је у једном књижевном друштву са аналфабетама и (неписменима! — Књижевници у нашој Матици и нису тако осетљиви, или зар између њих и Матичиних аналфабета књижевника није баш велика разлика!

Српска Учитељска Школа у Пакраацу.

У српској мушкој учитељској школи Пакрачкој почеће школска година 1912./13. 19. августа (1. септембра по нов кал.) о. г. 20. и 21. августа 2. и 3. септембра) одржаће се испит коначног оспособљења срп нар учитеља и учитељица, , 22. августа (4. септембра) испит зрелости у јесењском року, а поправни испити 23. августа (5. септембра) — 24 августа (6. септ) обавиће се уписивање приправника, а 25. августа (7. септемм бра) почеће редовна настава. У I. разред ове учитељске школе могу ступити они младићи, Срби : православне вере, који докажу: а.) крштеним писмом, да су навршили 15. год. живота; б.) лечничким сведочанством, да су потпуно здрави и нарочито, да немају трахома; в.) школском сведоџбом да су с успехом свршили четири разреда гимназије,е, реалне гимназије или осам разреда грађанске (више пучке) школе.

Приправници, који желе добити стипендије из клирикалношколског фонда (7 места је упражњено), треба да при упису предаду управитељу молбенице, упућене Школском Савету у Карловцима. Приправници, који нису припадници православне српске митрополије карловачке, плаћаају у име школарине 80 К годишње у две полугодишње рате у напред. Родитељима, а становницима политичке општине пакрачке изнимно је дозволио Школски Савет уз саизволу кр. хрв. слав. далм. земаљске владе, да могу своје ћери уписати као редовне ученице у овај завод

Соколски Гласник.

Млади „Српски Соко“ у Инђији одржао је у недељу 18. о. м. на челу свога агилног старешине др. Ђорђа Војновића, а уз братско суђеловање Пазовчана, своју прву јавну вежбу. Распоред, који смо у своје доба објавили, изведен је на опште задовољство, знатнога броја присутних. Неколицина Немаца, којима се нарочито допали наши врли Соколи упиташе: „könnten wir auch Sokolaschen sein“? Основати Соко, значи тек утрти пута раду, а затим засуканих рукава и чврстом вољом доказати, да смо озбиљно схватили камо води тај пут, доказати да нам народ заиста не пропада. *Напред и здраво!*

Како суди светина.

У америчкој вароши Колумбусу, у држави Георгији, био је ових дана суд неком црначком дерану, који је био оптужен, да је из мржње према раси, убио свог белог друга, с којим се играо. На судском рочишту била је силна светина, која је очекивала пресуду. Како није било поузданих доказа, зашто је црначки деран убио свог друга, суд је морао да изрече доста благу осуду. Тада скочи око 20 људи, тргну револвере на судије, а дотле други дочепају малог црнца и изнесу га из суднице. На улици седну на кола електричног трамваја, која су баш ишла према црначкој четврти и однесу онамо дерана. У црначкој четврти бацили су дерана насред улице и дотле су пуцали у њега из револвера, док му год нису све тело изрешетали танадима.

Кратке вести.

— Из бечких дворских кругова јављају, да ће владар већ 11. (24.) августа завршити летовање у Ишлу и вратити се у Шенбрун. У другој половини месеца септембра долази у Геделе.

— На Преображење пре подне, када је помоћник бечког кнеза арцибискупа, Пфлугер, улазио у катедралу св. Стевана на молепствије поводом владарева рођен-дана, ударио га је неки младић ножем у плећа. Нападач се зове Херман Принц и недавно је пуштен из завода за умоболне. Рана владике Пфлугера је доста тешка.

— У Сенти је умр'о ондашњи адвокат, некадањи сенћански посланик и председник ондашње незавишњачке странке, Андор Ловаси, у 51. години живота. Умро је од тифуса

— На расписани стечај сарајевске „Просвете“ за композицију друштвене имне, коју је спевао Алекса Шантић, поднесено је десет композиција. Награђена је композиција Боже Јоксимовића из Београда.

— Вик Кунетицка, која је недавно изабрана за посланика на чешком покрајинском сабору, положила је мандат ј ш пре но што је пала одлука о ваљаности њена посланичка мандата. То је учинила с тога, што је у неким политичким питањима дошла у опреку са вођством младочешке странке, с чијим је програмом изабрана за посланика.

— Познати антисемита у Беловару, Милан Обрадовић, постављен је за учитеља школе у Малој Ператовици код Грубишног Поља. И овај новинар постао је жртвом „слободне“ Цувајеве штампе, повукавши се у тишину.

— Пароброд „Шибеник“, својина Далмације пародског друштва, насео је недалеко од Ровиња, али се искобељао. Незнатно је оштећен.

— У суботу до 7 сати ујутру осетио се лак земљотрес у околини општина Ђемре и Тапио-Шиља у темишварској жупанији.

— По наредби турске владе промењена је стража у вили Алатини у Солуну, у којој је затворен свргнути султан Абдул Хамид. Уверили се, да досадања стража није поуздана.

— Код Пшемисла, у Галицији, сударио се жељезнички особни воз са једном локомотивом. Тешко су озлеђених два човека, а лако петнаест.

— Код конзисторије руског православног владичанства у Варшави проневерила су три чиновника и свештеник Гатановић по милиона рубаља, Чиновници су ухапшени, а Гатановић је пуштен на слободу уз кауцију од 50 хиљада рубаља.

— На железничком возу на прузи Најен—Берлин неки лудак, младић од 18 година, избо је ножем три женске, које су с њим путовале у једном купеу. Лудак је уз пут затим скочио из воза и побегао.

— Надсолгабиров Буха у Карансебешу има неку парницу са ондашњим адвокатом Грединаријем. У петак по подне напала је жена солгабировљева адвоката на најживљој улици и неколико га пута ударила штитом од кише.

— Прошле недеље се дуж северних шпањолских обала, како јављају из Билбао-а, потопило 14 рибарских лађица услед буре и удавило се 119 људи.

— У чиргиском крају у уралским планинама избила је куга, која је поморила силно људство

Време.

По извештају будимпештанске метеоролошке станице може се очекивати киша и топлије време.

Књижевност.

„Српски Књижевни Гласник“.

Изишла је свеска за 1. август 1912. године са овим садржајем: У Шумадији. Приповетка Ива Ћипика. Романтичне душе. Комедија (VII.) Едмона Ростана. Легенда о светом Јулијану Гостопримцу. Приповетка Густава Флобера. Лице Медузе. Песма дра А. Тресића Павичића. Под летњим сунцем. Песма Милутина Бојића. Ход. Песма Милутина Бојића. Јудин плач. Песма Милутина Бојића. Српска Књижевна Задруга у 1911. години; написао Павле Поповић. Уставотворна власт и промена устава (V); пише Јаша М. Продановић. X. Ернест Ренан. (Крај). Од Анатола Франса. Затим позоришни, научни, уметнички и политички преглед; оцене и прикази и белешке.

Брзојави „Застави“.

Стигли 8. августа.

Краљевски повереник за Истру.

Беч. Овде још није одлучено, да се за Истру изашље краљевски повереник, али се поговара, да је то у плану због талијанског изазивања.

Демонстрације против Аустрије.

Пуљ. Потврђује се вест, да су овде ухапшена три војника из ратне морнарице: који су викали: Доле Аустрија! Живила Италија! Биће стављени пред ратни суд. Више младића скинули су ноћу аустријски царски грб са једне трговине. Полиција их је ухватила.

Догађаји у Србији.

Београд. Вести о томе, да ће Пашић већ у септембру образовати нову владу, нису потврђене из меродавних кругова.

Београд. Вести о путовању краља Петра у Беч нису потврђене.

Потхват грофа Бетхолда.

Лондон. Листови дознају, да је државни секретар Грај одговорио аустроугарском министру спољних спослова, да ће он радо ступити у саветовања о положају турских покрајина на Балкану.

Берлин. Немачка потпуно одобрава потхват министра Бертхолда.

Париз. Француски државници се још нису изјавили о потхвату аустроугарског министра спољних послова Листови међутим истичу, да је тај потхват уперен против Русије а по подстицању с немачке стране, те стога Француска мора врло обазриво поступити у тој ствари.

Цариград. Ћамил паша се изјавио пред једним новинарем повољно о предлогу грофа Берхтолда.

Софија. Владини листови још увек ћуте о предлогу министра Берхтолда. Независни пак листови, као „Воља“, поводом Берхтолдова предлога, пребацују краљу Фердинанду, да је својом политиком осамио бугарску, те је Бугарска остала без савезника.

Турска влада и Арнаути.

Цариград. У Скопљу је на окупу 12 хиљада добро наоружаних Арнаута. Арнаути су турској влада ставили нове захтеве: да се предузму настрожије мере против младотурског комитета; да се образује нова влада под великим везирством Ћамил паше и да им се одмах даде оружје. Говори се, да Арнаути хоће да опљачкају државна стовариштa оружја.

Солун. Арнаути хоће да ударе на Велес и Солун. У Велесу је ради тога прикупљено 12 батаљона војске. Влада је одлучила да најодлучније поступа против Арнаута, ако пођу на Солун.

Цариград. Влада је одредила рок од 24 сата, за које се време имају Арнаути разићи кућама. Ако то не учине удариће на њих са 15 батаљона и топништвом.

Турска и Црна Гора.

Цетиње. Није истинит глас, да је било сукоба између Црногораца и Арнаута, а није истина ни то, да су Црногорци разорили турске стражарнице.

Цариград. Овамо је стигао глас, да Црногорци опседавају Беране.

Цариград. Црногорци су код Берана прешли преко границе. Донели су оружја и разделили га Србима у том крају. Уништили су више турских стражарница, погубили једног официра и више војника, а 54 турска војника заробили.

Одговорни уредник: Мита Клицин.

Трговина.

Нови Сад, 16. августа 1912. године.

Пшеница прве каквоће 22 К 60 п. до — К — п
Пшеница нова 21 К — п. до — К — и.
Пшеница средња 20 К — п. до — К — п.
Пшеница лакша 21 К — п. до — К — п.
Наполица нова — К — п. до — К — п.
Јечам стари — К — п. до — К — п.
Зоб нова — К — п. до — К — п.
Кукуруз у зрну 18 К — п. до — К — п.
Кукуруз у клипу нов — К — п. до — К —
Све од сто кила.
Маст 188 К — п. до К — п.
Сланина 180 К — п. до — К — п.
Сланина паљена 180 К — п. до — К — п.
Свињи угојени тешки 118 до — п.
Свињи средњи . . 114 до — п.
Свињи лаки . . . 100 до — п.

*

Званични извештај са будимпештанске берзе.

Угарска златна 4%-на рента К 107·85, угарска крунска 4%-на рента К 87·35, угарска крунска $3^1/_2$% рента К 76·75, угарске 4%-не обвезнице за растерећивање земље К 87·—, хрватско-славонске обвезнице за растерећивање земље К 89·50, угарски лутријски зајам К 213, лутријски зајам за уређење Тисе и Сегедина К 143, аустријска рента у папиру К 87·50, аустријска рента у сребру К 90·90, аустријска рента у злату К 113·—, аустријска 4%-на крунска рента К 87·50, аустријске државне срећке из 1860. године К 158, деонице Аустроугарске Банке К 2070, деонице Угарске Кредитне Банке К 855·75, деонице Аустријске Кредитне Банке 650 К 50 п. деонице аустроугарске државне железнице К 713·50, наполеондори К 19·09, немачка државна марка (100 марака) 117·75, златник од 20 марака К 23·55, Лондон виста (менице) 23·55, Париз виста $95·42^1/_2$.

†

Јавна захвала.

Сматрамо за дужност да се захвалимо свима, који нам приликом смрти нашег стрица, деде и тече

СПИРИДОНА МАУКОВИЋА

пароха белегишког

пружише услуге и својим присуством погреб увеличаше.

Нарочито се захваљујемо високопречасно господину окружном проти Павлу Милинову из Земуна, пречасној г.г. свештеницима Илији Јанковићу из Сурдука, Николи Пујаковићу из Ст. Бановаца, Душану Страхинићу из Митровице и Петру Момировићу из Крњашевца, који нам покојника опеваше и до вечне куће испратише. Велика хвала поглавитом господину Ђури Рашети кр. кот. предстојнику господину Марковићу кр. кот. приставу, те г.г. општинским чиновницима из Белегиша, Сурдука и Ст. Бановаца, који такођер својим присуство погреб увеличаше. Особито хвала славном учитељском збору, који са школском младежи испратише свога добротвора до вечне куће Хвала драгим Белегишанима, његовим парохијанима, који свога дугогодишњег свештеника отпратитише и на својим рукама однеше до вечне куће. Још једном захваљујемо високопречасном господину Павлу Милинову који се са покојником у цркви опростио и господину Стевану Личинићу, рав. учитељу, који се пред капелом у име Белегишана и белегишке младежи са покојником опростио.

Нека је свима хвала, а покојнику нека је вечан спомен.

у Белигишу, 15. VIII.

1303 1-1 **Ожалошћена родбина.**

СТЕЧАЈ.

Расписује се стечај на једно стипендијско место за ученике средњих и виших школа у грађанској заклади народних добротвора пок. **Јована Остојића** и жене му рођ. **Терезије Зозук.**

Годишња стипендија износи за ученике средњих школа 400 круна, док су у месту својих родитеља или старатеља 600 круна, ако су на страни за ученике виших школа 1000 круна.

Права на ово место имају: 1. Сродници са завештачима из Суботице; 2 Сродници са стране; 3. Суботинки синови; 4. Срби из Аустроугарске монархије. Молиоци треба да докажу, да су Срби православне вере, синови сиротих родитеља, да су на крају школске године бар добар успех показали и добро се владали, да су потпуно здрави

Суботичани надлежност свију а сродници још и сродство своје. Школска сведочанства треба у оригиналу и у препису послати.

Изабрани питомац не може још коју стипендију уживати и мораће се владати по прописима, што ће му се при избору саопштити.

Са потребним исправама обложене молбенице, упућене на месну српску црквену општину, до 1. (14.) септембра о. г. потписаном управитељу поднети. Потпуно непоткрепљене молбе не ће се узети у обзир.

У Суботици, 4. (17.) августа 1912. године. 1306. 1—3

Богдан Свирчевић с. р.
управитељ *Остојићевих* заклада.

Тражи се потпуно самосталан

КЊИГОВОЂА

који је вешт како у биланцирању тако и у немачкој и српско-хрватској коресподенцији. Плата је 3000 круна годишње. — Место може заузети одмах. — Понуде на сва три горе наведена језика, уз које треба прикључити препис сведоџаба, ваља упутити на парну пивару 1268 2—3

ХАЈНРИХ ВАЈС И СИН, Митровица, Срем.

ШТЕЛАЖЕ И ГЛАСОВИР

имам на продају

20 метара у 7 комади дугачки, 2 60 метр. високи, остраг фитровани за мануфактурну радњу. — Гласовир за почетнице добар и јефтин.

За адресу упитати администрацију „Заставе“ под знаком ДОБАР. 1215 2-5

АПОТЕКАР

СТ. ШТРАСЕР

У СР КАРЛОВЦИМА

узео би под повољним условима једног

ПРАКТИКАНТА

из боље куће, који је 6 гимназијских разреда свршио 1271 3—

Мануфактурна трговина

С. С. НИКОЛАЈЕВИЋ И СИН

У ГОЛУБИНЦИ

потребује вештог старијег помоћника. Плата је за старијег поред коста и стана у кући К 1000, а за млађег К 600. Ступити у радњу може одмах, или са 14 дана. 1212 2—3

ТРАЖИ СЕ

ПРИВРЕМЕНИ УЧИТЕЉ

који не мора бити оспособљен, за манастир Привину Главу, п. п. Шид. Плата је 900 круна, или потпуно издржавање у манастиру и 300 круна. Привремени учитељ имаће првенство при избору сталног учитеља, који ће се обавити у току школске године, док се нова школа сагради и учитељска берива уреде. Молбе слати на потписани шк. одбор.

У *Прив. Глави*, 12. августа 1912.

Живан Котачић перовођа. **Никола Јованчевић** председник. 1217 2-3

Електрична Штампарија дра Светозара Милетића у Новом Саду.